

Substantiva

Určete rod a číslo těchto podstatných jmen:

lidé, děti, dveře, prázdniny, stromoví, dav, ovoce, dítě, lid, oči, ruce, kamna, listy, listí, listoví, vousy, srst, Velikonoce, Karlovy Vary, Teplice, Sušice, Slapy, ústa, rty, množství, náušnice, příušnice, schody, hrábě, šaty, dobytek, národ

Posuďte, zda lze daných jmen užít v oboru číslech; případné změny významu vysvětlete:

listí, Radek, četba, skromnost, železo, korespondence, déšť, Newton, newton, paměť, Don Juan, donchuán, pivo, med, ovoce, rostlinstvo, paměť, maliní, voda, příjem, stříbro, peří, cukr, něžnost, dříví, členstvo, učivo, hmyz, spánek, hloupost, Markéta, mráz

Uveďte jména kolísající a) v rodě

b) v životnosti:

Určete významy pádů:

Básnickou sbírku Písně kosmické napsal spisovatel Jan Neruda. – V časopisu Květy jsme si přečetli mnoho zajímavého. – Život je pes, poznamenal přítel Karel. – Prošli jsme celým areálem závodu Tesla. - - Takhle to, přátelé, asi nepůjde. – Jste na řadě, pane Nováku! - - Kdybych měl jmenovat pět knih, které mám nejraději, jistě by k nim patřily spisy Karla Čapka. – Vezmi si mléka a mně nalij vody do sklenice. – Dostali jsme pytel brambor a několik košů zeleniny. – Opatrně se dotkl rozžhaveného plátu železa. – Vzdali jsme se naděje na návrat. – Navštivte nás za účelem projednání Vaší stížnosti. – Není pochyb o tom, že máte pravdu. - - Je nám tady dobře. – Včera se nám přihodila zvláštní věc. – Nekřičte nám tady! – Přinesl jsem otci dárek. - Podívej se, co se ti nám včera stalo. – Snažili se zabránit nehodě. – Přál bych si, aby ses od něho něčemu naučil. - - Nabrala vodu do vázy, natrhala květiny a uvázala z nich kytičku. – Našel jsem velikého hřiba a nějaké kozáky. – Vydělává peníze, platí daně a na hlouposti nemá čas. – Ztěžka dosedl na židli a zahleděl se na ženu. – Nespala celou noc. – Každou neděli chodila na mši. – Považovali ho za odborníka. - - Vyslechl zprávu o neštěstí navenek klidně. – Po večeři se můžeš jít ještě proběhnout. – Byl jsi dnes ve škole? – Uvažoval o celé věci ještě jednou. – Po úrazu chodil dlouho o berlích. - - Dirigent mávl taktovkou a sálem se rozletěly tóny známé melodie. – Zabýval se myšlenkou, že by jí mohl dát košem. – Plakala vysílením, třásla se chladem, ale přece jen se dokázala protáhnout rozbitým oknem na terasu, která byla zalitá měsíčním světlem. – Ukázal rukou někam do větví nad jejich hlavami. – Byl dlouholetým přítelem rodiny. – Petr se už viděl mistrem světa. - Eva šla s bratrem navštívit babičku.

Doplňte všechny správné koncovky:

Pochlub se svými cíl_. Kůlna byla přeplněna starými voz_, rezavými hřidel_, dřevými kotl_, prázdnými pytl_ a opotřebovanými provaz_ s velikými uzl_ na koncích. Ve skřínce byly umístěny táč_ s různými burel_, hnědel_, krevel_ a barevnými minerál_ všeho druhu. Cestička byla zarostlá rozličnými plevel_, jetel_, jitrocel_ a koukol_. V minulé hodině jsme se zabývali kužel_, učili jsem se je kreslit uhl_. Někdy jsem platili ciz_mi peněz_, nejčastěji rubl_. Staré obraz_ s anděl_ visel_ nad stol_ s táč_ zdobenými větvíčkami chmel_. Po požáru zbylo jen ohořelé zdivo a hromada popel_. Nikdy jsem se nesetkal s živými kníž_, hrab_ či markýz_.

Užijte v náležitých tvarech:

Od (pondělek, úterek) do (pátek), během (únor, březen, listopad), noviny ze (včerejšek), vlak z (Vyškov) do (Rousínov), plocha (trojúhelník), mluvil ze (sen), viděl to ve (sen), spadnout do (komín), vjet do (dvůr), nastoupit do dopravního (prostředek), vyprávět od (prostředek), přeložit z cizího (jazyk), domluvit se v cizím (jazyk), jít do (kostel), přijet do (hotel), ubytovat se v (hotel), odnést do (sklep), mít ve (sklep), lísteček z (javor), sedět na (javor), ve smyslu (zákon), hovořit o (zákon)

Převeďte do množného čísla:

důležitý vodní uzel, dohodnout se s nakladatelem, vyslechnout příkaz, s naším vítězem, cizí časopis, tento účel, s novým ukazatelem, rozpis dodávek, mechanickým lisem, rozloučit se s přítelem, velký rozdíl, plnit slib, nezapomenutelný dojem, vyrovnat se s podnikatelem, v tomto jazyce, v studeném potoce, o vašem kolegovi, v kalichu květin, v hrnku – v hrnci, o zpěvavém ptáčku – o španělském ptáčku

Utvořte I. pád čísla množného:

publicista, občan, obyvatel, diplomat, voják, atlet, knihař, hráč, badatel, jubilant, bratr, robot, činitel, had, hoch, aktivista, Čech, Ir, Nor, živel, Angličan, soused, letec, ekonom, hlasatel, Ind, panel, ukazatel, program, paradox, plynojem, demokrat, cyklista, fotograf, žokej, horal, fonolog, knihomol, racek, motýl, král, kocour, sysel, datel, holub, lev

Dejte do náležitých tvarů:

hovořili o (přítel Karel Bechyně), o (starosta Jiří Keberle), setkali jsme se s (předseda Josef Franta), byl přirovnáván k (Jan Evangelista Purkyně), k (prezident Tomáš Garrigue Masaryk), k (Jan Ámos Komenský), dali jsme to panu (Stýblo, Hrabě, Janků), domluvte se s (Ota Máša, Jiří Lhotský, Ilja Bechyně)

Jména v závorce dejte do náležitého plurálového tvaru (uveďte dvojtvary):

O tvých (lest) vím své. Takovým (past) se raději vyhýbám. Dověděli jsme se o četných (oběť). Přemýšlel o dnech strávených v nemocnici: o vysokých (pelest) postele, o holých bílých (zed'), páchnoucích (mast) a různých (nemoc). Nevěřím tvým (řeč), vyhýbáš se nepříjemným (práce). Sklepení se hemžilo (myš). Obhajoval své názory několika (stať) v tisku, ale reagoval i podrážděnými (odpověď) na přímé dotazy. Diskutovali o jeho (práce). Jako předseda má široké (pravomoc). Svou výzvu chtěl předat všem (velmoc). Překvapoval nás svými podivnými (chut'). Nechci se stále věnovat takovým (zvěst), ale zcela jiným (věc). Seznámil nás se všemi (práce). Nevěděli jsme, jak zacházet s těmito (směs).

Převeďte do správného tvaru:

Zatmělo se jí před (oči) – v (oči). To všechno se odehrávalo před (naše oči). Radost jí zářila z (oči). Kontrola se nám vymkla z (ruce). Řeknu ti to mezi (čtyři oči). Skočil do toho (rovné nohy). Stáli se (založené ruce). Měl mozoly na (obě dvě ruce). Indové nás vítali se (sepjaté ruce). Dítě lezlo po (kolena- kolínka). Holčička nadšeně tleskala (ruce- ručičky). Stál pevně na (nohy) a na (ramena) nesl celou váhu nákladu. Na (obě ramena) vah visely misky se závažím. Pronásledovala ji svíravá bolest na (prsá).

Slova v závorce užijte v náležitých tvarech ve větách:

sg: v (mléko), ve (jméno), v (jádro), na (jaro), po (jaro), o (mýdlo), v (kukátko),

v (lečo)

pl: v (městečko), na (kolečko), o (jablko), ve (středisko)

Doplňte náležité spisovné tvary:

a) Sděloval nám pravdu po (kousek). Na zahrádce mi vyrostlo mnoho (plevel). Neodhazujte papír do žhavého (popel). Mnozí (kněz) byli pronásledováni. Seznámil jsem se s několika (kněz). Jdeme do Divadla (bratr Mrštík- pl.). Znáš jména některých (bájný český kníže)? Četli jsme o (Josef Václav Justin Michl). O (starosta Ivo Poledňa) jsem ještě neslyšel. Důsledkem pádu byl jen otok na (loket). (Člověk) byli zachumláni v (kožich). O těchto (hoch) nemohu říci nic špatného. Oba (rodič) jsou velmi mladí. U lesa se pásli krásní vraní (kůň). K těm (kůň) se nepřibližuj! Přijel kočár tažený dvěma (kůň). Přišli k nám nezvaní (host). (Husita) svedli řadu vítězných bitev. Naši (atlet) se probojovali na olympiádu, ale (fotbalista) neuspěli. Je ta socha z (kámen) nebo (bronz)? Stále se v myšlenkách vracel k právě prožitým (den). (Den) se stále prodlužovaly. (Brňan) nejsou spokojeni s úrovní služeb. Bez znalosti cizího (jazyk) se neobejdeš. Přinesete ještě nějaké (tác). Jsi jako utržený z (řetěz). Drahý (otec)! Děkujeme vám, pane (průvodce). Nejoblíbenějšími hračkami mého syna (být) (maňásek).

b) Ráda sedávala na návsi pod košatými (lípa). Místnost osvětlovalo několik (svíce). Přines ještě pět (lžice). Chutnají ti jídla ze (sója)? Chtěl bych se podívat na tvé (skica). Návrh byl předložen všem (velmoc). Otužováním se bráníme (nemoc). Svůj neúspěch připiš na vrub (starost), probděným (noc) i přetrvávajícím (bolest). Tihle lidé jsou z naší (čtvrť). Stopy vedly od (trať) až k továrním (zed'). Kbelík mi spadl do (studna). Pozorovali jsme hejno divokých (husa). Ve svých (práce) píše často o své (dcera). Ve volných chvílích se ráda věnuje ručním (práce). Strávili jsme tam pět (neděle). V jeho dílech se setkáváme s prostými (lidičky). Letošními (Velikonoce) jsme nebyli nadšeni, ale (Vánoce) nelze nic vytknout. Se všemi (pán a paní) se ještě setkáme. Všechny stoly byly zaplněny jeho (věci). Naučil se několika cizím (řeč). Libuje si v nezavázaných (řeč). Víno se stáčí do (láhev). Líbí se mi velké námořní (lod'), ale nikdy jsem takovými (lod') necestoval.

c) V tomto (mýdlo) jsou zvláštní přísady. Smažíš na (máslo), nebo na (sádlo)? Ve (jméno) vznešených idejí se už napáchalo mnoho zla. Píše se v jeho (jméno) -i-? Je to v (jádro) dobrý člověk. V tomto (pravidlo) je chyba. Sušené houby namočíme v (mléko). Trápí ho křeče v (břicho). Dovolenu jsme trávili ve známých lyžařských (středisko). Z vyfouknutého (vejce) vyrobíme kraslici. Z vařených (vejce) oloupeme skořápku. Rádi se zbavíme svého (břemeno). Na (temeno) hlavy měl bouli. Na (temeno) okolních kopců ještě ležel sníh. Všechno spočívá na jeho (bedro). Papoušek mu seděl na (rameno). Malá (kotě) si hrála s (koště). Už fouká ze (strniště). V našem městě je řada dětských (hřiště), ale málo (koupaliště). Z posledních tří krásných (léto) máme spoustu fotografií. K (dvířka) byla připevněna závora. Prošli jsme (vrátka) do zahrady. Bratr přišel bez svého (děvče). Topili jsme (uhlí a dříví), ale teď už mám mnoho (uhlí) nezbylo. Byl znám svým pevným (zdraví). Názvy ulic jsou umístěny na (nároží).

Doplňte a určete vzor:

a) Zveličovat problém-, mezi pytl-, vnímat všemi smysl-, mířit k cíl-, šperky s drahokam-, plýtvat peněz- na různé účel-, dohoda mezi generál-, vzor s motýl- a květinam-, mezi sběratel-, saně tažené ps- nebo sob-, slepýš patří mezi plaz-, setkání se Španěl-, Rus- a Francouz-, zavolat Karlov-.

b) Doly v Příbram-, z Boleslav- do Bratislav-, pochází z Chrudim-, stěhovali se do Soběslav-, pozdrav ze Šumav-, narodil se v Břeclav-, výstavba Ostrav-, zrychlit chůz-, jít přes mrtvol-, výroba ocel-, z iniciativ- této organizace, to vede ke zvůl-, falešné představ-, z hloub- srdce, velitel flotil-, je mi to sol- v očích, ve zlých chvíl-ch, pozorovat s nevol-, pokáceli všechny líp-, dali ho do klatb-, dům obuv-, po exploz-, na kraji step-, v Litomyšl-, mám na mysl-, příznaky chorob-.

c) Řeka spoutaná zdymadl-, doprava potrub-m, soustřed'ovat úsil- na nevyřešené úkol-, v tomto obdob-, vývoj hospodářstv- s jeho skoky a pokles-, krizem- a ořes-, rozdíl- mezi těmito dvěma čísl-, lanov- s plachtam-, seznámit se s díl-, dívat se skl- svých brýl-, bavili se kouzl-, plýtvat slov-, koupat se v Lab-, projížděli mezi pol- a loukam-, říd'te se pravidl-, prošli jsme několika údol-m-, břeh porostlý vrbov-m a lískov-m.

Vlastní jména v závorkách převed'te do náležitých tvarů:

Dovolenou jsme trávili v (Jeseníky, Beskydy, Krkonoše, Tatry, Pyšely, Mokropsy). Letos se chceme podívat do (Karlovy Vary, Sedlčany, Jince, Chrudim). Nevíte, prosím, jak se dostanu do (Košíře, Vysočany, Nusle, Mělník, Písek)? Konečně jsme se blížili k (Benátky, Tatry, Krkonoše, České Budějovice, Kraslice, Hranice, Nové Dvory, Mosty, Lešany, Lažánky). Rozloučili jsme se s (Poděbrady, Teplice, Medlánky, Sedlčany, Sušice, Jince). Pojedeme do (Vrchlabí, Jablonné, Pustá Rybná, Telecí, Meziříčí).

Do následujících vět doplňte postupně jména Gruša, Skácel, Škvorecký, Hrabě, Uhde, Blatný, Diviš, Mňačko, Klíma, Krejčí, Nohavice, Nos, Palivec, Ačkenazy, Petru:

Mluvili jsme o panu ..., Potkali jsme pana ..., Věřili jsme panu ..., Vítáme vás, pane ..., Setkali jsme se s panem ..., Odešli jsme od pana ...,

Slovo v závorkách uijte v náležitých tvarech:

Děti měly v (album) obrázek (brontosaurus). Přednášky probíhají v několika (cyklus). Musíme se dohodnout na stejném (datum). V (akvárium) nebyla jediná rybička. Sestra pěstuje různé rostliny, kromě několika (fikus) má i vzácné (citrus). Má i sbírku kvetoucích (kaktus). Chodíš rád do (cirkus)? Nepovažuji se za (génus). V tomto (stadium) je třeba stanovit přesná (kritérium). Během (studium) jsme navštívili řadu (muzeum). Ve (vakuum) vydrží potraviny déle čerstvé. Seznámil nás se svými (idea). Ty se však od mé (idea) lišily. Pojedeme na výlet na (kánoe). Začala jsem zpívat se svou kamarádkou v (duo), teď budeme konkurovat ostatním (duo) ve škole. Která ulice vede do (centrum)? Vědci předpovídají změnu (klíma). O tomto (téma) jsem ještě neuvažoval. Byli jsme spokojeni s včerejším (finále). Koupíme si svačinu v (bufet). Vezmu si jen kousek rybiho (filé). Libuje si v přepychu a (luxus). Sejdeme se ve (foyer). Zavazadla si dejte do (kupé).

Jména v závorkách dejte do náležitých tvarů:

Četli jsme o (Ikaros, Paris, Odysseus, Pallas Athéna). Vzpomeňte na (Herodes, Héra-

kles, Prométheus, Sysifos). Četli jsme (Ovidius, Aischylos, Vergilius, Sofokles). Líbí se mi hudba (Čajkovskij, Verdi, Ludwig van Beethoven, Wolfgang Amadeus Mozart). Ptali se mne na (Kramerius, Mathesius). V naší knihovně najdete (Moliére, Goethe, Hugo, Dante, Rilke, Verne, Iliescu), ale i (Wolker, Tolstoj, Majakovskij). Obdivovali jsme díla (Leonardo da Vinci, Michelangelo Buonarroti).

V následujících spojeních doplňte zakončení substantiv v nom. sg (-ec, ce-) a utvořte k nim příslušné vokativy (např. chlapec – chlapče):

vážený pan Machov- (Machovec), nově zvolený poslan- (poslanec), člen poroty neboli porot- (porotce), rozčepýřený vrab- (vrabec), známý herec Jan Piv- (Pivec), vážný zájem- o studium (zájemce), pan Josef Něm- (Němec)

otcův nástup- ve funkci (nástupce), korejský občan neboli Korej- (Korejec), zdatný závodní plav- (plavec), vzdělaný průvod- po galérii (průvodce), podpůr- (podpůrce) mladých umělců, dlouho se léčící opil- (opilec), válečný zajat- (zajatec), mladý stráž- (strážce) hranic

V následujících větách doplňte příslušné tvary substantiv. Kde je to možné, uveďte i formy dubletní (např. ke kameni, ke kamenu):

Školní rok se chýlil k očekávanému třicátému (červen). Seděli jsme na (kmen) poražené lípy. Na horách nám rychle ubíhal den po (den). V (srpen) má otec svátek. Učitelka nám ukazovala jemné žilkování v bílém (křemen). Chceš ke (křen) nastrouhat jablíčko? K sladkému (pupen) se přisálo několik mravenců. Mnoho záleží na dvacátém (leden), na pololetní konferenci. V lidové písni se zpívá o husách v (ječmen).

V následujících spojeních doplňte lok. sg. substantiv:

postava v dlouhém (kožich), komedie Veselohra (most), hlášení (rozhlas), přístroje (sputnik), knihy (stůl), touha (domov i svět), nával (autobus i vlak), plíseň (chléb i sýr)

V následujících spojeních doplňte příslušné tvary substantiv, ev. uveďte i dubletní formy:
s naším soudruhem (předseda), vzkaz od pana (Večeřa), k tetě (Máňa), potkali (táta i děda), pozvání od Novákovy (Bláňa), se spisovatelem Fr. (Směja), oba velvyslance (rada), čte (Březina), s bohatým (gazda)

vzkaz pro Helenku od (Ríša), přišli bez (Vlád'a a Dáša), starověcí (despota), beseda s historikem (Peša), dám to (Manča), sportovní rozhodčí a (soudce), navštívím (Honza Máca)

Následující spojení dejte do plurálu. Uveďte eventuální spisové dublety:

starý pán, lyrický básník, můj krajan, známý Čapek, bystrý sokol, Fin a Dán, starověký Říman, malý pionýr, sběratel známek, náš milý dědoušek, neznámý cikán, typický Malostráňan, mrtvý rak

zasloužilý akademik, proslulý dirigent, hotový nezmar, vynikající mim, virtuos na flétnu, riskující akrobat, mladý houslista, Rus a Američan, nový konzul, pohádkový pták fénix

V následujících spojeních doplňte genitivu plurálu, ev. i dubletní formy příslušných substantiv:

několik závodních (organizace), dovednost našich (křejčí), vydání nových (učebnice), vysoká tráva modravých (step), několik přístavků neboli (apozice), šest (lžice) mléka, fouká ze (strniště), stín vysokých (zed')

V následujících spojeních doplňte genitiv plurálu substantiv a všimněte si, která substantiva krátí samohlásku ve svém základu:

za loňských velkých (mráz), řada plných (mísa), výlet do (Prachovské skály), chuť ořechových (jádro), ze všech (síla), zrno do (brázda), krabice barevných (křída), kile ječných (kroupa), okolo starých (lípa), sbírka starých (dýky a nože)

V následujících spojeních doplňte genitiv plurálu substantiv feminin a neuter a sledujte, u kterých vkládáte tzv. pohybné –e-:

stávka za zvýšení (mzda), hra (číslo), několik venkovských (tetka), světla plynových (lampa), výběr kandidátů do (volba), mnoho různých (hledisko), poranění (tepna), výstřel z vojenských (puška), nádhera starých (freska)

V následujících spojeních doplňte genitiv místních jmen:

teta ze (Svitavy), nedaleko u přehrady u (Slapy), autobus z (Kobylisy) do (Jince u Příbrami), gumové výrobky z (Napajedla), krásné okolí (Diváky a Židlochovice), pochází z (Hlubočky), telegram do (Olomouc-Nové Sady), významné objevy u (Veltrusy)

Následující spojení dejte do dativu a lokálu plurálu:

malé kousky, vlaky do zahraničí, roztomilí psičci, zpěvavý pták tak zvaný konipásek, pohanští bohové, vánoční balíčky, jihočeské rybníky, oživlí maňasci, oživlé maňásky

nebezpeční plazi, plazové, některé okresy, chutné keksy, hudební skladatelé, bzučící úly, dřevěné šindele, mořské útesy, výrazné rozdíly, mnohé svízele

nářeční oblasti, dědečkovy paměti, ručně vyřezávané rukojeti, venkovské obce, hojivé náplasti, elektrifikované trati, tratě, české země

Utvořte instrumentály:

Alpy, Boskovice, Javorníky, Gbely, Rokycany, Beskydy, Hrdlořezy, Napajedla, Tatry, Strakonice, Mokrý Lazce, Hustopeče nad Bečvou, Lužánky

V následujících spojeních určete vzory, kterým v podstatě patří jednotlivá substantiva, a doplňte jejich příslušné tvary:

o Krokově (dcera) Libuši, před několika (den), můj milý (Jan), v obou (koleno) kouřovodu, klečí na obou (koleno), pět (loket) plátna, pár vraných (kůň), stolek s třemi (nožička)

knihy obou mých (bratr), hostitelé se svými (host), za dřevěnými (dvířka), vozy i s (kůň), moji milí (lidičky), město s milionem, miliónem (obyvatel), proudy deště z (oblak)

Vysvětlíte významové rozdíly mezi členy následujících dvojic spojení, např.: dvoje šaty = dva obleky, dvojí šaty = dva druhy šatů, kupř. jedny letní a druhé zimní:

trojí housle – troje housle, několikery Vánoce – několikeré Vánoce, dvojí nůžky - dvoje nůžky, dvoje opalovačky – dvojí opalovačky, několikeré kalhoty – několikery kalhoty, dvoje kleště – dvojí kleště, několikery námluvy – několikeré námluvy

V následujících spojeních doplňte správné tvary substantivizovaných adjektiv a určete vzory, podle kterých se skloňují:

upozornění všem (cestující), odejít na (zotavená), rajska omáčka s (hovězí), pracovní náplň (polesný), vybrali mnoho na (vstupné), evidence všech (studující), schůzka u paní (Krejčí), dopis soudruhu Janu (Kočí)

V následujících spojení určete gramatický rod substantiv:

poslední literární revue, záchvaty bolestivého revma, první tóny tichého andante, první nabídka angažmá, malé občerstvení v bufet, výkon orchestru ve finále, za letošním sportovním finále, ve vtipném hereččině extempore, píseň v novém aranžmá

Následující spojení dejte do správného tvaru:

onemocnění (cévy), rostlina i se svými (hlízy), telata s (krávy), bzučení včel v (lípy), nová krev do (žíly), krmení našim (krávy), povel plnou (pára) vpřed, dát zlomeninu do (dlahy), řada vykopaných (jámy), ze všech (síly)

v posvátných (háj), házet (kámen), zásilka nepromokavých (plášť), čerstvé buchy s (mák), velké spousty (sníh), sukně volná v (pás)

před dávnými (léta), pečivo z ořechových (jádra), ve (jméno) zákona, nad Mistrovým životním (dílo), prudká rána do (záda), samopal na (rameno), lékařský nález na (játra)